

Ειδησεογραφικός Γραμματισμός

Πιλοτική εκστρατεία στην Κύπρο

Το να αναμένεται από τους πολίτες να μπορούν να εντοπίζουν και να αγνοούν την παραπληροφόρηση προϋποθέτει ότι έχουν πρώτα την δυνατότητα να εκτιμούν την αξία της αλήθειας και, κατ' επέκταση, της ποιοτικής δημοσιογραφίας. Τα δημοκρατικά κράτη έχουν την θετική υποχρέωση να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, ξεκινώντας από τα σχολεία.

Νικόλας Καρύδης

Ινστιτούτο Μέσων
Μαζικής Ενμέμεσης
Institute for Mass Media

Γραμματισμός για την ελευθερία των ΜΜΕ

Ειδησεογραφικός Γραμματισμός

Πιλοτική εκστρατεία στην Κύπρο

Το να αναμένεται από τους πολίτες να μπορούν να εντοπίζουν και να αγνοούν την παραπληροφόρηση προϋποθέτει ότι έχουν πρώτα την δυνατότητα να εκτιμούν την αξία της αλήθειας και, κατ' επέκταση, της ποιοτικής δημοσιογραφίας. Τα δημοκρατικά κράτη έχουν την θετική υποχρέωση να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, ξεκινώντας από τα σχολεία.

Νικόλας Καρύδης

Ινστιτούτο Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

Universitas Foundation
Λεωφόρος Αρχαγγέλου 9
Λευκωσία 2057, Κύπρος

imme@universitas.org.cy
www.imme-universitas.org

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή αποσπασμάτων εφόσον αναγνωρίζεται η πηγή και διασφαλίζεται η ακεραιότητα του κειμένου, το απόσπασμα δεν χρησιμοποιείται εκτός πλαισίου, δεν παρέχει ελλιπείς πληροφορίες ή δεν παραπλανεί με άλλο τρόπο τον αναγνώστη ως προς τη φύση, το πεδίο εφαρμογής ή το περιεχόμενο του κειμένου.

Στοιχεία Καταχώρισης στον Κατάλογο της Βιβλιοθήκης της Κύπρου:

ISBN 978-9925-628-03-2

Νικόλας Καρύδης, **News Literacy** - Why it is important to introduce the values and mechanics of quality journalism in schools - Media Freedom Literacy Project - Δίγλωσσο – **Ειδησεογραφικός Γραμματισμός.**

Ινστιτούτο Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, 2025.

Σχεδιασμός από την Adds On Design Ltd
Εκτύπωση στη Lithofit Printers Ltd, Λευκωσία, Κύπρος

Περιεχόμενα

Πρόλογος	5
Το Έργο	8
Μιντιακός Γραμματισμός στην Κύπρο	9
Μιντιακός Γραμματισμός στην ΕΕ	15
Η Παρουσίαση	19
Ευρήματα	21
Εισηγήσεις	24
Μερικές τελευταίες λέξεις για τον Ειδησεογραφικό Γραμματισμό	27
Κατάλογος Σχολείων	29
Ευχαριστίες	30
Η πλήρης Παρουσίαση	(σελίδα 29 στο αγγλικό κείμενο)
Δείγματα Αυτοκόλλητων	(σελίδα 76 στο αγγλικό κείμενο)

Σημείωση για τον αναγνώστη

Το έντυπο έχει σχεδιαστεί για να περιλαμβάνει την τελική έκθεση του έργου τόσο στα αγγλικά όσο και στα ελληνικά. Περιλαμβάνει επίσης μεταξύ των δύο γλωσσικών εκδόσεων την παρουσίαση στα σχολεία η οποία, ωστόσο, φέρει διαφάνειες και στις δύο γλώσσες για να αποφευχθεί η επανάληψη.

Το **Ινστιτούτο Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (IMME)** είναι ένα ανεξάρτητο μη κερδοσκοπικό ερευνητικό ίδρυμα αφιερωμένο στη μελέτη των ΜΜΕ. Καταγράφει, αναλύει, μεταφέρει κι, όπου είναι δυνατόν, επιδιώκει να επηρεάσει τις αλλαγές που σαρώνουν τη βιομηχανία των μέσων ενημέρωσης, τη δημοσιογραφία, τους ρυθμιστικούς της θεσμούς και το κοινό που εξυπηρετούν. Διερευνά τις θεσμικές, δομικές και κοινωνικές αλλαγές που λαμβάνουν χώρα και προωθεί με συνέπεια τη δημοσιογραφία υψηλής ποιότητας για χάριν του δημόσιου συμφέροντος. Σε ένα περιβάλλον όπου η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης και ο πλουραλισμός τους απειλούνται συμμετέχει στις προσπάθειες ομοιόθετων, ευρωπαϊκών και διεθνών, οργανισμών για την πρόωθηση ενός βιώσιμου μέλλοντος για τη δημοσιογραφία δημόσιου συμφέροντος, βέλτιστες πρακτικές και πολιτικές καθώς και τον ειδησεογραφικό γραμματισμό. Συμμετέχει επίσης στην έρευνα της ιστορίας του κυπριακού Τύπου, στην ανάθεση σχετικών δημοσιεύσεων καθώς και στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ των κυπριακών φορέων εκμετάλλευσης μέσων ενημέρωσης, ιδίως μεταξύ Ελληνοκύπριων και Τουρκοκυπρίων δημοσιογράφων. www.imme-universitas.org

Το **Ίδρυμα Μποδοσάκη** είναι ένας ανεξάρτητος κοινωφελής οργανισμός, που ιδρύθηκε το 1972 με σκοπό να συνεχίσει την προσφορά του ιδρυτή του Πρόδρομου Μποδοσάκη-Αθανασιάδη στην ελληνική κοινωνία. Οραμά του είναι μια κοινωνία ίσων ευκαιριών και προοπτικών για όλους. Χρηματοδοτεί, σχεδιάζει και υλοποιεί, σε ευθυγράμμιση με τις αρχές της διαφάνειας, λογοδοσίας και ακεραιότητας, έργα και προγράμματα που συνδέονται με τους τέσσερις στρατηγικούς πυλώνες δράσης του: πρόωθηση της εκπαίδευσης, βελτίωση της υγειονομικής περιθάλψης, προστασία του περιβάλλοντος και ενδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών. Το έργο του Ίδρυματος «BUILD» (Building a robust and democratic civic space) στοχεύει στην προστασία, πρόωθηση και ευαισθητοποίηση για τα θεμελιώδη δικαιώματα και αξίες της ΕΕ υποστηρίζοντας οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών (ΟΚΠ) σε Ελλάδα και Κύπρο και αυξάνοντας την ικανότητα και τη βιωσιμότητά τους. Το έργο «BUILD» συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του προγράμματος Citizens, Equality, Rights, and Values (CERV). www.bodossaki.gr

Το **NGO Support Centre** είναι ένας ανεξάρτητος, μη κυβερνητικός, μη κερδοσκοπικός οργανισμός που ιδρύθηκε το 1999 και είναι αφιερωμένος στην ανάπτυξη και ενίσχυση της Κοινωνίας των Πολιτών στην Κύπρο. Συμμετέχει σε δραστηριότητες ανάπτυξης ικανοτήτων και σε εκπαιδευσεις για την ενδυνάμωση των Οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών (ΟΚΠ) και την πρόωθηση της βιωσιμότητάς τους, αυξάνει την ευαισθητοποίηση σχετικά με το ρόλο και τον αντίκτυπο της Κοινωνίας των Πολιτών στην ανάπτυξη διαφανών και δημοκρατικών διαδικασιών και στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της κοινωνίας, συμμετέχει σε δραστηριότητες συνηγορίας για την ενίσχυση της κυπριακής Κοινωνίας των Πολιτών και την προστασία του πολιτικού χώρου. διευκολύνει την πρόσβαση σε χρηματοδότηση για τις τοπικές ΟΚΠ, μέσω επαναχορηγήσεων και χρηματοδοτήσεων προγραμμάτων λειτουργίας, υλοποιεί έργα και δραστηριότητες στους τομείς της ενεργού συμμετοχής στα κοινά, της αναπτυξιακής εκπαίδευσης, της ειρήνης και της συμφιλίωσης και εργάζεται για τη βελτίωση του νομικού τοπίου για τις ΟΚΠ και την παροχή υποστήριξης σε άτομα και ομάδες που ενδιαφέρονται να ιδρύσουν ΜΚΟ στην Κύπρο. www.ngo-sc.org

Οι θέσεις και οι απόψεις που εκφράζονται σε αυτήν την έκθεση αποτελούν προϊόν του συγγραφέα και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του IMME, του Ίδρυματος Μποδοσάκη ή του NGO Support Centre.

Πρόλογος

Αυτή η έκθεση αποτελεί το τελικό στάδιο ενός πιλοτικού έργου που υλοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στο πλαίσιο του προγράμματος BUILD. Το BUILD συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω του προγράμματος Citizens, Equality, Rights and Values (CERV), του Ιδρύματος Μποδοσάκη και του NGO Support Centre.

Στόχος του έργου του IMME ήταν η ευαισθητοποίηση σχετικά με την ανάγκη προστασίας της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης και την ανάγκη να μάθουν οι πολίτες να απαιτούν ένα περιβάλλον ελευθερίας για τα μέσα ενημέρωσης. Για να επικρατήσει η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης σε μια κοινωνία, τα μέσα ενημέρωσης πρέπει να είναι απαλλαγμένα από τον κρατικό αλλά κι από τον ιδιωτικό έλεγχο. Εντός αυτής της ελευθερίας, φυσικά, δεν είναι απαλλαγμένα από την υποχρέωση να λογοδοτούν στο κοινό.

Αλλά για να ενωθούν όλα αυτά τα στοιχεία, ιδιαίτερα το τελευταίο, είναι σημαντικό το κοινό, οι πολίτες δηλαδή, να γνωρίζουν το δικαίωμά τους στα ελεύθερα μέσα ενημέρωσης και ταυτόχρονα να είναι αρκετά ενημερωμένοι ώστε να εκτιμούν την αξία και την απόδοση των ελεύθερων μέσων. **Αυτό προϋποθέτει ότι το κοινό είναι «μντιακά εγγράμματο».**

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Πράξη για την Ελευθερία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, «γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας» σημαίνει δεξιότητες, γνώσεις και κατανόηση που επιτρέπουν στους πολίτες να χρησιμοποιούν τα μέσα αποτελεσματικά και με ασφάλεια και που δεν τους περιορίζουν στην εκμάθηση εργαλείων και τεχνολογιών, αλλά έχουν ως στόχο να εξοπλίσουν τους πολίτες με την δεξιότητα της κριτικής σκέψης που απαιτείται για να κρίνουν, να αναλύσουν περίπλοκες πραγματικότητες και να αναγνωρίσουν την διαφορά μεταξύ της έκφρασης γνώμης και ενός γεγονότος¹.

Ομοίως, η UNESCO θεωρεί τον γραμματισμό στα μέσα επικοινωνίας ως θεμελιώδη προϋπόθεση ενός προσβάσιμου συστήματος μέσων και βασικό στοιχείο του πλουραλισμού των μέσων ενημέρωσης. Οι άνθρωποι πρέπει να κατέχουν δεξιότητες παιδείας στα μέσα, ώστε να απολαμβάνουν πλήρως τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως η ελευθερία της έκφρασης και η πρόσβαση στην πληροφόρηση.

1. Άρθρο 2 (21) της Ευρωπαϊκής Πράξης για την Ελευθερία των ΜΜΕ (Κανονισμός 2024/1083) Απρίλιος 2024.

Ο Γραμματισμός στα ΜΜΕ ή Μιντιακός Γραμματισμός είχε εξαρχής προβλήματα ως ορισμός, με τον όρο να περιλαμβάνει ένα ανάλογο φάσμα θεμάτων που πρέπει να αντιμετωπίσει και συχνά εμφανίζεται με διαφορετικές μορφές, όπως ‘Γραμματισμός στα Μέσα και στην Πληροφόρηση’ ή ακόμη και ως ‘Ψηφιακός Γραμματισμός και Μέσα Επικοινωνίας’. Αυτό από μόνο του έχει αποδυναμώσει την προσπάθεια προκαλώντας συχνά σύγχυση σε όσους είχαν την ευθύνη να διαφωτίσουν το κοινό.

Πιο σημαντικά, όμως, καθώς το ΙΜΜΕ εμβάθυνε περαιτέρω κατά το στάδιο της έρευνας και άρχισε να αλληλεπιδρά με ενδιαφερόμενα μέρη και σχολεία, κατανοώντας ότι πράγματι έπρεπε να γίνουν περισσότερα για την προώθηση και επέκταση του Μιντιακού Γραμματισμού στην Κύπρο, έγινε επίσης αντιληπτό ότι υπήρχε ένα κρίσιμο στοιχείο εντός του «όρου-ομπρέλα» που είχε υποτιμηθεί και που συχνά λείπει από την συνολική προσπάθεια.

Όλοι οι θεσμοί που εμπλέκονται στον Μιντιακό Γραμματισμό απαιτούν συνεχώς περισσότερες πρωτοβουλίες για την ευαισθητοποίηση του κοινού, την εκπαίδευση των δασκάλων και την διδασκαλία των μαθητών για να μπορούν να χρησιμοποιούν με ασφάλεια τα μέσα - και όλο και περισσότερο - να εντοπίζουν την παραπληροφόρηση.

Ωστόσο, το να αναμένεται από τους πολίτες να μπορούν να εντοπίζουν και να αγνοούν την παραπληροφόρηση προϋποθέτει ότι έχουν πρώτα την δυνατότητα να εκτιμούν την αλήθεια και κατ’ επέκταση την ποιοτική δημοσιογραφία.

Οι περισσότερες από τις πρωτοβουλίες που συναντήσαμε παραλείπουν πρώτα να καταστήσουν το κοινό τους πλήρως ενήμερο για το τι είναι στην πραγματικότητα οι ποιοτικές ειδήσεις, πώς παράγονται και πόσο σημαντικές είναι για έναν υγιή δημόσιο διάλογο και για τη σωστή λειτουργία της δημοκρατίας.

Αυτή η θεμελιώδης διάσταση, μια κρίσιμη συνιστώσα στο πλαίσιο του Μιντιακού Γραμματισμού, εκτιμάται πολύ λιγότερο στην Κύπρο και, όπως αποδείχθηκε, και στην ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση. Είναι η διάσταση του **Ειδησεογραφικού Αλφαριθμητισμού ή Γραμματισμού**, μιας έννοιας η οποία αξίζει να αντιμετωπιστεί ξεχωριστά, θεμελιωδώς και επιτακτικά.²

Ο Ειδησεογραφικός Γραμματισμός είναι η ικανότητα να προσδιορίζει κανείς την αξιοπιστία των ειδήσεων κι άλλων πληροφοριών και

2. Παρόλο που ο όρος αλφαριθμητισμός χρησιμοποιείται στα ελληνικά εναλλακτικά με τους όρους γραμματισμός / εγγραμματισμός για σκοπούς συνοχής επιλέξαμε την χρήση του “Ειδησεογραφικός Γραμματισμός”.

να αναγνωρίζει τα πρότυπα της δημοσιογραφίας που βασίζεται σε γεγονότα για να γνωρίζει τι να εμπιστευτεί, τι να μοιραστεί και πως να ενεργήσει³.

Η έρευνα του IMME διαπίστωσε ότι ο Ειδησεογραφικός Γραμματισμός απουσίαζε εντελώς και ότι η απουσία του καθιστούσε ελλείψεις τις υπάρχουσες προσπάθειες για τον Μιντιακό Γραμματισμό. Παρόλο που ο βαθύτερος στόχος είναι οι μαθητές, οι φοιτητές και οι δάσκαλοι να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης και να αποκτήσουν γνώσεις και εμπειρίες προκειμένου να κρίνουν την αξιοπιστία των ειδήσεων και των πληροφοριών από όποιο μέσο κι αν προέρχονται, καλούνταν συχνά να συνειδητοποιήσουν προβλήματα που σχετίζονται με τα μέσα ενημέρωσης (για παράδειγμα την παραπληροφόρηση) χωρίς πρώτα να κατανοούν: Τι είναι Είδηση, τι είναι Δημοσιογραφία, ποιος ο ρόλος της, πόσο δύσκολο είναι για τους δημοσιογράφους να κυνηγήσουν την είδηση, να εντοπίσουν τις πηγές, να αποκαλύψουν την ουσία, να την αποκρυπτογραφήσουν και στο τέλος να συντάξουν ή να παράγουν την ίδια την είδηση καθαυτή.

Στο νέο ψηφιακό πλαίσιο, όπου όλα τα μέσα εδράζονται σε μεγάλες διαδικτυακές πλατφόρμες, ο Μιντιακός Γραμματισμός έχει καταλήξει να θεωρείται η απόκτηση των τεχνικών δεξιοτήτων που απαιτούνται για την πρόσβαση και τη χρήση ψηφιακών μέσων, την κατανόηση των μηχανισμών των λειτουργιών των μέσων και την παραγωγή περιεχομένου των πολυμέσων. Και παρόλο που ο ορισμός του μιντιακού γραμματισμού περιλαμβάνει την διασφάλιση των πολιτών με δεξιότητες κριτικής σκέψης, δεν αντιμετωπίζει αυτό που είναι ένα από τα κεντρικά προβλήματα των μέσων σήμερα, που είναι η ικανότητα διάκρισης του περιεχομένου ειδήσεων από όλο το υπόλοιπο περιεχόμενο, η συντριπτική πλειονότητα του οποίου, εδρεύει σε μεγάλες επιγραμματικές πλατφόρμες αλλά δεν εμπίπτει, πλέον, στη δημοσιογραφική σφαίρα. Καθώς προχωρούσαμε με το έργο, η διάκριση μεταξύ της δημιουργίας περιεχομένου (content creation) που είναι πλέον διάχυτο και σαρώνει τα πάντα, και της δημοσιογραφίας έγινε δυσδιάκριτη, ιδιαίτερα όσον αφορά το περιεχόμενο με το οποίο αλληλεπιδρούσαν οι μαθητές.

Η δημοσιογραφία λειτουργεί ήδη σε ένα εχθρικό πλαίσιο όπου ανταγωνίζεται το μη-δημοσιογραφικό περιεχόμενο το οποίο, ωστόσο, γίνεται αντιληπτό και καταναλώνεται σαν να είναι δημοσιογραφία. Επομένως, ο Ειδησεογραφικός Αλφαριθμητισμός, σε αντίθεση με τον Μιντιακό Γραμματισμό, περιλαμβάνει την εξερεύνηση των ερωτημάτων «γιατί υπάρχει δημοσιογραφία;» και «τι είναι οι ειδήσεις;» και, ως εκ τούτου, επιδιώκει να εξετάσει και να εξηγήσει πώς η δημοσιογραφία και οι ειδήσεις είναι ξεχωριστά κεφάλαια από οτιδήποτε άλλο υπάρχει στο τοπίο των μέσων που συχνά παρουσιάζεται «σαν δημοσιογραφία και ειδήσεις».

3. News Literacy Project, 2008, Washington, United States

Για να αντιμετωπιστεί αυτό, ήταν σημαντικό να συμπεριληφθεί στις δράσεις για τον Μιντιακό Γραμματισμό η εκτίμηση του σκοπού της δημοσιογραφίας, της ιδέας της δημοσιογραφίας για το δημόσιο συμφέρον, της διαφοράς μεταξύ κακής και ποιοτικής δημοσιογραφίας, της διαφοράς μεταξύ της δημοσιογραφίας ως ψυχαγωγίας και της ερευνητικής δημοσιογραφίας ως δημόσιου καλού, και πώς μια τέτοια δημοσιογραφία πρέπει να βασίζεται σε στέρεες αξίες όπως η ηθική, η ανεξαρτησία, η δικαιοσύνη και η ενσυναίσθηση.

Ήταν αυτό ακριβώς το κενό που θεωρήσαμε πολύ πιο σημαντικό να αντιμετωπίσει το IMME, ένας στόχος που συνάδει περισσότερο με το όραμα του ίδιου του Ινστιτούτου για την υποστήριξη μιας καλύτερης και πιο ποιοτικής δημοσιογραφίας.

Ως εκ τούτου, η εκστρατεία για τον Μιντιακό Γραμματισμό προσαρμόστηκε στο να επικεντρωθεί πιο έντονα στον Ειδησεογραφικό Γραμματισμό με την ελπίδα να βοηθήσει τους μαθητές να εκτιμήσουν την αξία της δημοσιογραφίας και έχοντας ως στόχο ο Ειδησεογραφικός Γραμματισμός να καταστεί μόνιμο στοιχείο του εκπαιδευτικού συστήματος.

Το έργο

Το έργο χωρίστηκε σε τρεις φάσεις: Η **Φάση 1** ξεκίνησε στις αρχές Ιουνίου 2024 και περιελάμβανε συναντήσεις με διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς και αρχές και προχώρησε στην ανάπτυξη παρουσίασης για τον Ειδησεογραφικό Γραμματισμό στα αγγλικά και τα ελληνικά.

Με λίγα λόγια, αντιμετωπίζοντας το κενό που εντοπίστηκε, η παρουσίαση επιδίωξε να επιστήσει τους μαθητές τις βασικές αρχές της Δημοσιογραφίας και τη διαφορά της από την Δημιουργία Περιεχομένου (Content Creation) που είναι αυτό που κατανάλωναν κυρίως στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (ΜΚΔ). Είχε ως στόχο να τους κάνει να εκτιμήσουν την αξία της δημοσιογραφίας για μια δημοκρατικά λειτουργούσα κοινωνία, τη σημασία, το εύρος και τον σκοπό της εύρυθμης λειτουργίας ενός Newsroom (σ.σ. αίθουσα σύνταξης) και τη λειτουργία των διαδικτυακών πλατφορμών. Μέσα από αυτή τη διαδικασία θα τονιζόταν η αξία του Κώδικα Δεοντολογίας για τη Δημοσιογραφία αλλά και η απουσία του από τη δημιουργία περιεχομένου, θα επισήμανε τη διαφορά μεταξύ Γεγονότων και Γνώμης (άποψης) και θα εισήγαγε τις έννοιες της Παραπληροφόρησης και της Επαλήθευσης Γεγονότων (Fact Checking). Τέλος, θα αξιολογούσε τις απόψεις των μαθητών για τα μέσα ενημέρωσης και την ψηφιακή τους ενασχόληση και θα επιχειρηματολογούσε για τα ευρύτερα πλεονεκτήματα της επιβράδυνσης, της επιλεκτικότητας και της επιλογής στην ανάγνωση άρθρων μεγάλης μορφής αντί της κύλισης/scrolling σε μη-δομημένο και μη-επαληθευμένο περιεχόμενο.

Στη **Φάση 2**, το IMME επικοινωνήσε με επιλεγμένα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία σε όλες τις επαρχίες της Κυπριακής Δημοκρατίας (σελίδα 27) και εξήγησε το εύρος και το σκοπό της παρουσίασης που επρόκειτο να παραδοθεί σε τάξεις ηλικιών μεταξύ 16-18 ετών. Όπου η ανταπόκριση ήταν θετική, διευθετήθηκε συνάντηση με το αρμόδιο προσωπικό διδασκαλίας. Η ίδια η παρουσίαση αναπτύχθηκε με τρόπο που θα επέτρεπε μια περιστασιακή και διαδραστική παράδοση μέσω περίπου 90 διαφανειών Power Point που περιλάμβαναν επίσης ερωτήσεις στις οποίες οι μαθητές απαντούσαν με ανάταση του χεριού.

Στη **Φάση 3**, το έργο θα αξιολογούσε τα αποτελέσματα των παρουσιάσεων και των συζητήσεων με εκπαιδευτικούς και μαθητές και θα εκπονούσε αυτήν την έκθεση με τα πορίσματα και τις συστάσεις της που θα διαδοθούν στους ενδιαφερόμενους και στις αρχές με τις οποίες ήρθε σε επαφή το Ινστιτούτο κατά το στάδιο της έρευνας καθώς και στα τοπικά μέσα ενημέρωσης.

Αυτό το έργο επινοήθηκε ως πιλοτικό, ένα είδος περιορισμένου πειράματος. Όμως, η διαδικασία έδωσε στο IMME την ευκαιρία να ανιχνεύσει το ευρύτερο τοπίο του Μιντιακού Γραμματισμού και με αυτόν τον τρόπο να πειστεί πόσο σημαντικό είναι να τοποθετήσουμε το Ειδησεογραφικό Γραμματισμό στο επίκεντρό του.

Μιντιακός Γραμματισμός στη Κύπρο

Παρά την αυξανόμενη συνειδητοποίηση της αξίας του Μιντιακού Γραμματισμού και τις συχνές εκκλήσεις και δηλώσεις εκπροσώπων κρατών και πολιτικών κομμάτων για την αναγκαιότητα του, δεν υπάρχει σαφώς καθορισμένη πολιτική ή στρατηγική και καμία ορατή προσπάθεια για τη συνολική αντιμετώπιση αυτής της ανεπάρκειας. Το Open Society Institute – Sofia Media Literacy Index κατέταξε την Κύπρο στην 28η θέση από 41 Ευρωπαϊκές χώρες, ανάμεσα στην Ουγγαρία και την Ελλάδα, σημειώνοντας ότι μαζί με αυτές κινδύνευε με περαιτέρω διολίσθηση⁴.

Οι δύο βασικοί οργανισμοί που ασχολούνται με την πολιτική και τις δράσεις του γραμματισμού στα media στη χώρα είναι το **Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου (ΠΙΚ)** και η **Αρχή Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου (ΑΡΤΚ)**.

Η Αρχή Ραδιοτηλεόρασης

Η Αρχή, ως ανεξάρτητος ρυθμιστικός φορέας που εποπτεύει τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων στη χώρα έχει επίσημη ευθύνη να προάγει τον Μιντιακό Γραμματισμό.

Σύμφωνα με άρθρο που δημοσιεύτηκε στο MDPI Journal on Journalism and Media με τίτλο *Investigating Online Mis- and Disinformation in Cyprus*, «παρά τις σημαντικές προσπάθειες της Αρχής Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που εμπλέκονται σε δραστηριότητες γραμματισμού στα μέσα, να υποστηρίξουν την ενσωμάτωση της εκπαίδευσης στα μέσα στο επίσημο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, περαιτέρω προσπάθειες ανάπτυξης πρακτικών παιδείας στα μέσα επικοινωνίας δεν γίνονται στην βάση μιας στρατηγικής που υποστηρίζεται από το κράτος. Αν και οι δραστηριότητες γραμματισμού στα μέσα έχουν επεκταθεί τα τελευταία χρόνια, ... παραμένει σημαντική η έλλειψη κρατικής δέσμευσης για την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης πολιτικής εκπαίδευσης στα μέσα ενημέρωσης».⁵

Ο βασικός παράγοντας εδώ είναι ότι η σχετική διάθεση του προϋπολογισμού για τον μιντιακό γραμματισμό είναι σχεδόν ακατανόητα αμελητέα. Ενώ η Αρχή απασχολεί προσωπικό με σημαντική τεχνογνωσία στον τομέα, ο προϋπολογισμός και κατά συνέπεια η σπάνια κατανομή ανθρώπινων πόρων για δράσεις γραμματισμού αποκαλύπτει την απουσία οποιασδήποτε πολιτικής βούλησης εκ των άνω για επενδύσεις στο εν λόγω πεδίο.

4. OSIS - <https://osis.bg/wp-content/uploads/2023/06/MLI-report-in-English-22.06.pdf>

5. Dimitrios Giomelakis, Costas Constantinides, Maria Noti and Theodora Maniou, Οκτ 2024

Συνεπώς η Αρχή υπολείπεται του τι θα μπορούσε και τι θα έπρεπε να κάνει. Στη δική της αναφορά προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Αρχή αναφέρει: “Δεν υπάρχει δημόσια χρηματοδότηση για δραστηριότητες γραμματισμού στα media από την άποψη ότι η χρηματοδότηση παρέχεται από την κεντρική κυβέρνηση. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εν λόγω Αρχή είναι αυτοχρηματοδοτούμενη αρχή. Ο ετήσιος προϋπολογισμός της προβλέπει διάθεση 5.000 ευρώ ετησίως για δραστηριότητες γραμματισμού στα media”⁶.

Ωστόσο, στα χαρτιά, η Αρχή έχει ως αποστολή να προωθήει και να λαμβάνει μέτρα για την ανάπτυξη δεξιοτήτων στον Μιντιακό Γραμματισμό, να αναλαμβάνει, σε συνεργασία με άλλους αρμόδιους κυβερνητικούς, ημικρατικούς και ιδιωτικούς φορείς, να προωθήει τον σχεδιασμό και τον συντονισμό της ανάπτυξης και υλοποίησης προγραμμάτων (ερευνητικών, εκπαιδευτικών, ενημερωτικών και άλλων) για την ανύψωση των επιπέδων γραμματισμού στα media και στη Δημοκρατία. Η εντολή του προτείνει επίσης ότι οι πάροχοι υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης πρέπει να συμμετέχουν σε αυτές τις προσπάθειες, βάσει του σχεδιασμού της Αρχής, και ιδίως στη διάδοση σαφών και φιλικών προς τον χρήστη πληροφοριών στους πολίτες και στην υποστήριξη εκστρατειών ευαισθητοποίησης, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου παραγωγής, προώθησης και διανομής πληροφοριών και δημιουργικού περιεχομένου στο ψηφιακό περιβάλλον, για την υπεύθυνη χρήση του διαδικτύου γενικά, καθώς και για τον τρόπο λειτουργίας των μηχανών αναζήτησης και τη βέλτιστη χρήση τους. Το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου (PIK) αναμένεται επίσης σε συνεργασία με την Αρχή να προωθήει και να λαμβάνει μέτρα για την ανάπτυξη δεξιοτήτων στον μιντιακό γραμματισμό⁷.

Στην έκθεσή της προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Αρχή επισημαίνει βιωματικά εργαστήρια που προσφέρονται σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και εντοπίζει τα θέματα που αντιμετωπίζονται: α) Κατανόηση των στοιχείων των διαφημίσεων β) Αποδόμηση των στερεοτύπων φύλου μέσω ανάλυσης της διαφήμισης γ) Καταπολέμηση της παραπληροφόρησης δ) Ο ρόλος της Αρχής Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου ε) Αξιολόγηση κριτηρίων ειδήσεων και ειδησεογραφίας στ) Κριτική ανάλυση του περιεχομένου των μέσων και πέντε βασικά βήματα για την ανάπτυξη δεξιοτήτων παιδείας στα μέσα ζ) Τηλεοπτικά ριάλιτι/εκπομπές ριάλιτι η) Παραγωγή ρεπορτάζ και ερευνητικής δημοσιογραφίας και θ) Διεξαγωγή συνεντεύξεων. Ωστόσο, καμία πληροφορία

6. CRTA Country Report submitted to the European Commission, Μάρτιος 2023.

7. CRTA Country Report submitted to the European Commission, Μάρτιος 2023.

δεν είναι άμεσα διαθέσιμη για να διακρίνουμε εάν αυτά έχουν αναπτυχθεί ή έχουν πραγματοποιηθεί σε κλίμακα, δεδομένου ότι η διεξαγωγή των εργαστηρίων επαφίεται στις αιτήσεις από τα ίδια τα σχολεία.

Η Αρχή πραγματοποίησε διαλέξεις σε δημόσια και ιδιωτικά Πανεπιστήμια της Κύπρου για τον Μιντιακό Γραμματισμό, αλλά αυτές ανήλθαν σε μόλις τρεις μεταξύ 2019 και 2022. Ταυτόχρονα αναφέρει ότι έχει αναπτύξει σχετικά περιγράμματα μαθημάτων και κουίζ για τα δημοτικά σχολεία, αλλά φαίνεται να έχουν επικεντρωθεί στην προσπάθεια να βοηθήσουν μαθητές να κατανοήσουν τον ρόλο και τις επιπτώσεις της διαφήμισης, τόσο από την οπτική γωνία της παραγωγής όσο και από τη στόχευση των καταναλωτών, αλλά και από την άποψη των στερεοτύπων των φύλων. Για τα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η Αρχή ανέπτυξε ένα διαδραστικό εργαλείο που ονομάζεται Bad News Game για την προώθηση διασταυρούμενων ειδήσεων και τον εντοπισμό κακών παραγόντων, αλλά δεν υπάρχουν πληροφορίες για την εφαρμογή ή την επίδρασή του.

Το 2023 σε αντίθεση με τις απαισιόδοξες προοπτικές σχετικά με την επέκταση των δραστηριοτήτων της, η Αρχή αποφάσισε να ιδρύσει ένα Κέντρο Μιντιακού Γραμματισμού στο χωριό Ευρύχου της επαρχίας Λευκωσίας όπου οι επισκέπτες (στόχος ήταν οι μαθητές) θα είχαν την ευκαιρία να βιώσουν πώς παράγεται περιεχόμενο πολυμέσων και ήχου. Υπήρξαν περιορισμένες πληροφορίες για την πρόοδο του εγχειρήματος που ήταν προγραμματισμένο να ολοκληρωθεί το 2024.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Ο δεύτερος βασικός οργανισμός στον τομέα είναι το **Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου (Π.Ι.)**, αποστολή του οποίου είναι να διασφαλίζει τη συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και να ερευνά και να επικαιροποιεί την εκπαιδευτική πολιτική της χώρας. Τα τελευταία δύο χρόνια, το Ινστιτούτο που συμπληρώνεται από την πλατφόρμα **Cyprus Safer Internet**, την οποία και βοήθησε να δημιουργηθεί, ασχολείται ουσιαστικότερα με την ανάπτυξη πολιτικής, την ευαισθητοποίηση του τομέα της εκπαίδευσης και την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων. Το κάνει αυτό παρά το γεγονός πως δεν αναλαμβάνει καμιά επίσημη ευθύνη και εντός ενός πολιτικού πλαισίου που δεν ευνοεί καμιά επένδυση (υλική ή άλλης φύσεως) προς τον εκσυγχρονισμό των σχολικών προγραμμάτων διδασκαλίας.

Το 2023, στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Εβδομάδας Γραμματισμού στα Μέσα, το Π.Ι. διοργάνωσε μια σημαντική διαδικτυακή εκδήλωση με τίτλο «Advancing Media Literacy – Contemporary approaches in Pedagogy», η οποία, εξετάζοντας σχετικές εξελίξεις και πρακτικές για την ενσωμάτωση των νέων μέσων στη διδασκαλία και τη μάθηση, χρησίμευσε ως σημείο καμπής για τη δική του πιο εστιασμένη προσέγγιση στο έργο.⁸

8. <https://medialiteracy.pi.ac.cy/en/events/medialiteracy2023/>

Το σημαντικότερο και το πιο προβληματικό όμως είναι ότι ο Μιντιακός Γραμματισμός δεν αποτελεί ακόμα μέρος του επίσημου προγράμματος σπουδών για την πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο. Αν και υπάρχουν σχετικές πρωτοβουλίες από κρατικά χρηματοδοτούμενους οργανισμούς, εκδηλώσεις όπως φεστιβάλ κινηματογράφου, καθώς και μεμονωμένους φορείς εντός σχολείων, συχνά σε σε εθελοντική βάση ή ως εξωσχολικές δραστηριότητες, δεν υπάρχουν στρατηγικά σχεδιασμένα εκπαιδευτικά προγράμματα και πολιτικές οδηγίες σε αυτό το θέμα.

Είναι όμως ενθαρρυντικό ότι η πλατφόρμα Cyprus Safer Internet του Ινστιτούτου διαθέτει εργαλεία και υλικά εργαστηρίων για χρήση από τους εκπαιδευτικούς όσον αφορά την ψηφιακή ασφάλεια. Ο ιστότοπος πραγματοποιεί μια σειρά θεμάτων όπως η ψηφιακή ταυτότητα, η σεξουαλική ταυτότητα, το sexting, η παραπληροφόρηση, η βία κατά των γυναικών, ο εκφοβισμός κ.λπ. και προσφέρει την ευκαιρία σε σχολεία, εκπαιδευτικούς και συνδέσμους γονέων να ζητήσουν υλικό ή να παρακολουθήσουν διαδικτυακά εργαστήρια - αλλά εθελοντικά και όχι σε μια δομημένη και ολοκληρωμένη βάση και σίγουρα εκτός των προγραμμάτων διδασκαλίας⁹.

Η Αρχή Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου συνεργάζονται και διατηρούν συνεργασίες με πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα και έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον εμπλουτισμό των μεθόδων μάθησης και της κατάρτισης για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς αλλά και περιστασιακά για τους πολίτες ευρύτερα.

Ωστόσο, πρέπει να ειπωθεί ότι τόσο το ξεχωριστό όσο και το κοινό τους έργο, από τις ευρείες δραστηριότητες ευαισθητοποίησης έως συγκεκριμένες σχολικές παρουσιάσεις και σεμινάρια, είναι ως επί το πλείστον αποτέλεσμα ατομικής προσπάθειας και αφοσίωσης που επιδεικνύεται από μια χούφτα πολύπειρου προσωπικού και στους δύο οργανισμούς. Δεν είναι σε καμία περίπτωση αποτέλεσμα οποιασδήποτε πρόβλεψης, ανησυχίας ή επένδυσης από το κράτος.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων EDMO «Ο μιντιακός γραμματισμός στην Κύπρο υπολείπεται από αυτόν πολλών κρατών μελών της ΕΕ, κυρίως επειδή δεν υπάρχει ενεργή πολιτική για την μιντιακή παιδεία, παρά τις προσπάθειες που ξεκίνησαν το 2011 για σχεδιασμό και εφαρμογή ενός σχετικού σχεδίου πολιτικής¹⁰».

Στην πραγματικότητα, εκτός από τις σποραδικές διακηρύξεις, το κράτος έχει κάνει πολύ λίγα για να αναγνωρίσει την αναγκαιότητα του Μιντιακού Γραμματισμού, γι' αυτό και αποτυγχάνει σταθερά να αναπτύξει μια ολοκληρωμένη στρατηγική.

9. www.internetsafety.pi.ac.cy

10. May 2024 European Digital Media Observatory: <https://edmo.eu/publications/digital-media-literacy-in-edmo-round-table-medmo/>

Για αυτόν τον λόγο, για σχεδόν μια δεκαετία, το Κέντρο για τον Πλουραλισμό των Μέσων και την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης έχει αξιολογήσει την Κύπρο ως χώρα μεσαίου έως υψηλού κινδύνου όσον αφορά τον μιντιακό γραμματισμό¹¹.

Άλλοι Φορείς και Πρωτοβουλίες

Συμπληρώνοντας το έργο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και της Αρχής Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου όλα αυτά τα χρόνια είναι πανεπιστημιακά τμήματα, τα οποία μέσω της συμμετοχής τους σε έργα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προσπάθησαν να ευαισθητοποιήσουν για τον Μιντιακό Γραμματισμό ή να αναπτύξουν εργαστήρια και εργαλεία για το θέμα. Με τα χρόνια, η ΕΕ διοχέτευσε σημαντικά κεφάλαια στην προσπάθεια να ενθαρρύνει τον ακαδημαϊκό κόσμο, τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς, τα ίδια τα μέσα ενημέρωσης και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη στα κράτη μέλη να αναπτύξουν μαθήματα Μιντιακού Γραμματισμού και εργαλεία για την αύξηση των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων μεταξύ των πολιτών της.

Μια τέτοια πολύ πρακτική δράση ήταν το χρηματοδοτούμενο από την ΕΕ **Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων (EDMO)** που ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2020, το οποίο εργάζεται για να ενισχύσει και να επιτρέψει τη συνεργασία μεταξύ μιας πολυεπιστημονικής κοινότητας ενδιαφερομένων που αντιμετωπίζουν την διαδικτυακή παραπληροφόρηση. Με αυτόν τον τρόπο συγκεντρώνει επαληθευτές γεγονότων (fact-checkers), εμπειρογνώμονες στον Μιντιακό Γραμματισμό και ακαδημαϊκούς ερευνητές για να κατανοήσουν και να αναλύσουν την παραπληροφόρηση, σε συνεργασία με οργανισμούς μέσω ενημέρωσης, διαδικτυακές πλατφόρμες και επαγγελματίες του Μιντιακού Γραμματισμού. Το EDMO λειτουργεί ως συνεργασία υπό την ηγεσία του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου στο Φλωρεντία (Ιταλία), το οποίο βασίζεται στην τεχνογνωσία της Σχολής Διακρατικής Διακυβέρνησης και του Κέντρου για τον Πλουραλισμό και την Ελευθερία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, και περιλαμβάνει μια σειρά οργανισμών που αποτελούν μια κοινοπραξία ενδιαφερομένων.

Στο πλαίσιο του έργου και σε μια προσπάθεια να επεκταθεί η εμβέλεια του EDMO, δημιουργήθηκε το 2022 ένας κόμβος που ονομάζεται **MedDMO** (Mediterranean Digital Media Observatory) με τη συμμετοχή ερευνητικών κέντρων και πανεπιστημίων στην Κύπρο, την Ελλάδα και τη Μάλτα¹². Οι εταίροι στην Κύπρο είναι το Πανεπιστήμιο Κύπρου και το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

11. Media Pluralism Report, Cyprus, 2024, Centre for Media Pluralism and Media Freedom, EUI.

12. www.meddmoeu

Το MedDMO διαθέτει μια ισχυρή σειρά εργαλείων για τον Μιντιακό Γραμματισμό μέσω των οποίων εντοπίζει και εξετάζει χαρακτηριστικά που επιτρέπουν στις εκστρατείες κακής πληροφόρησης/παραπληροφόρησης να γίνουν viral, καθορίζει γιατί διαφορετικές ομάδες ανθρώπων ελκίζονται από την παραπληροφόρηση και βοηθά τους ειδικούς των μέσων ενημέρωσης να εντοπίσουν και να απομυθοποιήσουν ψευδείς πληροφορίες. Επιδιώκει επίσης να μεταφέρει την τεχνογνωσία του σε δημοσιογράφους και οργανισμούς μέσω ενημέρωσης οργανώνοντας εργαστήρια, σεμινάρια και συνέδρια για την μιντιακή παιδεία βοηθώντας έτσι τους πολίτες να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης για την καλύτερη καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων.

Ένα άλλο βασικό έργο ήταν το **European Mediacoach Initiative** - που ολοκληρώθηκε το 2021 - με επικεφαλής το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου¹³. Οι εταίροι του ήταν το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, η Εθνική Ακαδημία Μέσων & Κοινωνίας από την Ολλανδία, η Ευρωπαϊκή Ένωση για Ενδιαφέροντα Θεατών, από το Βέλγιο, το Πανεπιστήμιο της Σόφιας St. Kliment Ohridski, από την Βουλγαρία, το Active Watch από την Ρουμανία, το Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο της Λισαβόνας και το Ινστιτούτο Δια Βίου Μάθησης Αθηνών. Στόχος του έργου ήταν να βελτιώσει τις δεξιότητες των παιδιών και των νέων σε θέματα που σχετίζονται με τη χρήση των νέων ηλεκτρονικών μέσων, με ιδιαίτερη έμφαση στο διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μέσω της εκπαίδευσης ενηλίκων που έχουν καθημερινή επαφή με τα παιδιά, όπως π.χ. γονείς και δασκάλους.

Με βασικό πυλώνα του εγχειρήματος τον Μιντιακό Γραμματισμό, το έργο επικεντρώθηκε στις δεξιότητες που πρέπει να έχει «κάθε ενεργός πολίτης για να αναζητά, να διαχειρίζεται, να οργανώνει, να αναλύει, να αξιολογεί και να κατανοεί τον όγκο των πληροφοριών που προέρχονται από ψηφιακά μέσα και τεχνολογικές εφαρμογές».

Η Πρωτοβουλία περιλάμβανε τη μεταφορά του βραβευμένου ολλανδικού έργου **Mediacoach** - μια πρωτοποριακή πρωτοβουλία στον τομέα - σε άλλα ευρωπαϊκά πλαίσια και περιλάμβανε ερευνητικές δραστηριότητες για τα επίπεδα ψηφιακού γραμματισμού στις συμμετέχουσες χώρες, καθώς και εκπαιδευτικές δραστηριότητες που απευθύνονταν σε ενήλικες που εκπαιδεύουν και καθοδηγούν τα παιδιά στην καθημερινότητά τους. Το έργο έφτασε σε 500 πιθανούς εκπαιδευτές μέσα σε 15 μήνες έως τον Δεκέμβριο του 2020 με 95 από αυτούς στην Κύπρο.

Όμως, ενώ τα μαθήματα μικτής μάθησης έθιξαν ζητήματα που σχετίζονταν με τις ειδήσεις και τη δημοσιογραφία –με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης– επικεντρώθηκαν κυρίως στην ασφάλεια στο διαδίκτυο, την ιδιωτικότητα, τους εθισμούς στο διαδίκτυο, τον διαδικτυακό εκφοβισμό και τη ρητορική μίσους.

13. June 16, 2021, Press Release, European University Cyprus.

Το αποτέλεσμα του έργου περιελάμβανε έναν ιδιαίτερα χρήσιμο και περιεκτικό οδηγό με τίτλο Media Coach - How to be a Media Literacy Coach που δημοσιεύτηκε από το European Association for Viewers Interest και το οποίο επιμελήθηκε ο Paolo Celot το 2021¹⁴.

Μια άλλη πρωτοβουλία ακαδημαϊκών προήλθε από τον μη κερδοσκοπικό οργανισμό «MediaWhat» μέσω του οποίου μια ομάδα τοπικών εκπαιδευτικών και ερευνητών με εμπειρία στο σχεδιασμό μαθησιακών εμπειριών προσπάθησε να ενθαρρύνει την κριτική σκέψη μέσω δραστηριοτήτων των μέσων ενημέρωσης. Το έργο σχεδίασε συμμετοχικές δραστηριότητες αλφαριθμητισμού, ανέπτυξε εκπαιδευτικό υλικό για τη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση και σχεδίασε και παρέδωσε μαθήματα επαγγελματικής ανάπτυξης για εκπαιδευτικούς.

Αν και είναι σημαντικό και χρήσιμο το έργο που παράγεται από τον ακαδημαϊκό χώρο, το μειονέκτημα είναι ότι είναι πολύ εστιασμένα και έχουν ημερομηνία λήξης. Αν το κράτος δεν χαράζει μια ολοκληρωμένη στρατηγική και - στο πλαίσιο των θετικών του υποχρεώσεων προς τους πολίτες - επιδιώξει να συνεργαστεί με τους ακαδημαϊκούς και να ενσωματώσει το έργο και τις συστάσεις τους, η κατάσταση θα παραμείνει στάσιμη. Καμία διαρκής πρόοδος δεν μπορεί να επιτευχθεί με σποραδικές ενέργειες. Το κράτος πρέπει να ενεργήσει γρήγορα για να ενσωματώσει τις συστάσεις και τις βέλτιστες πρακτικές που αναπτύχθηκαν όλα αυτά τα χρόνια τόσο από τον ακαδημαϊκό χώρο αλλά και από άλλους μη κυβερνητικούς οργανισμούς καθώς, φυσικά, από το έργο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου και της Αρχής Ραδιοτηλεόρασης.

Είναι αξιoσημείωτο ότι ο πρώην επικεφαλής της Κυπριακής Επιτροπής Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας, Γιώργος Παυλίδης, μιλώντας στην αρχισυντάκτρια της εφημερίδας «Καθημερινή Κύπρου» Μαρίνα Οικονομίδου τον Νοέμβριο του 2024 ανέφερε: «Ο Μιντιακός Γραμματισμός πρέπει να μπει στο εκπαιδευτικό σύστημα από το νηπιαγωγείο, δεν μπορώ να καταλάβω γιατί το κράτος δεν αναγνωρίζει αυτή την ανάγκη... ίσως δεν είναι προς το συμφέρον ορισμένων η σωστή ενημέρωση των πολιτών».¹⁵

14. Ο Οδηγός μπορεί να βρεθεί εδώ: www.eavi.eu

15. Συνέντευξη στον ραδιοφωνικό σταθμό ΣΠΟΡ FM Κύπρου

Μιντιακός Γραμματισμός στην ΕΕ

Ως έννοια, ο Μιντιακός Γραμματισμός είναι ενσωματωμένος σε μια σειρά από νομοθετήματα της ευρωπαϊκής νομοθεσίας από την Οδηγία για τις Υπηρεσίες Οπτικοακουστικών Μέσων, η οποία διέπει τον συντονισμό της εθνικής νομοθεσίας σε επίπεδο ΕΕ για όλα τα οπτικοακουστικά μέσα, διάφορες συστάσεις και δράσεις των υπουργικών επιτροπών και της Ευρωπαϊκής Ρυθμιστικής Ομάδας Υπηρεσιών Οπτικοακουστικών Μέσων (ERGA). Ομοίως, πιο πρόσφατα, στον νόμο της ΕΕ για τις ψηφιακές υπηρεσίες (DSA) που στοχεύει στη δημιουργία ενός ασφαλέστερου διαδικτυακού περιβάλλοντος, λογοδοσίας για διαδικτυακές πλατφόρμες και στον Κώδικα Πρακτικής για την Παραπληροφόρηση – ένα μέτρο υπό την ομπρέλα του Σχεδίου Δράσης για την Ευρωπαϊκή Δημοκρατία – όπου και ορίζονται οι δεσμεύσεις και τα μέτρα για την αντιμετώπιση της διαδικτυακής παραπληροφόρησης. Και πάλι, η εκπόνηση και η επιβολή αυτών των νομικών πράξεων προϋποθέτει ένα κοινό εγγράμματο στα μέσα επικοινωνίας.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί εδώ ότι μέσα από τα χρόνια οι βάσεις σχετικά με τον Μιντιακό Γραμματισμό - πάντα στο πλαίσιο της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης - είχαν τεθεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης (www.coe.int), το οποίο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην δημιουργία του θεμελιώδους πλαισίου πάνω στο οποίο κτίζει αυτά τα πρώτα πρακτικά βήματα της η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τελικά, ήταν «τα συμπεράσματα για τον Μιντιακό Γραμματισμό σε έναν συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο» που δημοσιεύθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 2020 που αναγνώρισαν τον σημαντικό ρόλο των εθνικών ρυθμιστικών αρχών στην πρόωθηση, την οργάνωση και τον συντονισμό του Μιντιακού Γραμματισμού στην ΕΕ.

Το επόμενο έτος, το «Σχέδιο Δράσης για την Ψηφιακή Εκπαίδευση 2021 – 2027» έθεσε ένα κοινό όραμα για υψηλής ποιότητας, συμπεριληπτική και προσβάσιμη ψηφιακή εκπαίδευση στην Ευρώπη, και στοχεύει να υποστηρίξει την προσαρμογή της εκπαίδευσης καθώς και συστήματα κατάρτισης των κρατών-μελών της ΕΕ στην ψηφιακή εποχή.

Η Ευρωπαϊκή Πράξη για την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης

Πολύ πιο πρόσφατα, η Ευρωπαϊκή Πράξη για την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης (EMFA), η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Μάιο του 2024 και θα εφαρμοστεί πλήρως ως Κανονισμός σε εθνικό επίπεδο σε κάθε κράτος μέλος της ΕΕ από τον Αύγουστο του 2025, αποτελεί μια πρωτοποριακή νομοθετική πρωτοβουλία για την Ένωση.

Επιβεβλημένος από τις νέες απειλές για τη δημοκρατία, τον πλουραλισμό των μέσων ενημέρωσης και τη συντακτική ελευθερία που προκλήθηκαν από την πολιτική, τεχνολογική και οικονομική αναταραχή την τελευταία δεκαετία, ο νόμος επιδιώκει να προστατεύσει τις ανάγκες των πολιτών σε κρίσιμη πληροφόρηση από τις επιπτώσεις που έχουν οι αυξανόμενες επιθέσεις κατά της δημοσιογραφίας και των δημοσιογράφων. Ουσιαστικά, προωθώντας και προστατεύοντας ένα υγιές περιβάλλον μέσων ενημέρωσης, ο νόμος προωθεί και προστατεύει το δικαίωμα των πολιτών στην τεκμηριωμένη πληροφόρηση και τις αξιόπιστες ειδήσεις.

Για να επιτευχθεί αυτό, ο νόμος επιδιώκει να καταπολεμήσει τον κορπορατιστικό εγκλωβισμό των μέσων ενημέρωσης, να πιέσει για διαφάνεια της ιδιοκτησίας των μέσων ενημέρωσης και την κρατική διαφήμιση και να προστατεύσει τη συντακτική ανεξαρτησία των δημοσιογράφων, θωρακίζοντας τους δημοσιογράφους και τα μέσα τους από αθέμιτη πολιτική και οικονομική επιρροή.

Οι στόχοι του κανονισμού και η πιθανή επιτυχία του βασίζονται, ωστόσο, στην ικανότητα των πολιτών, στο όνομα των οποίων γίνονται όλα αυτά, να μπορούν να χρησιμοποιούν, να κατανοούν και να εκτιμούν την παραγωγή των μέσων ενημέρωσης που ο νόμος προσπαθεί να προστατεύσει και να μπορούν να αλληλεπιδρούν και να συμμετέχουν στις συζητήσεις που προκαλούν.

Ωστόσο, παρά τη σημασία και τη στρατηγική αξία που απέδωσαν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ στον Μιντιακό Γραμματισμό την τελευταία δεκαετία λόγω της άνευ προηγουμένου επέκτασης και κυριαρχίας του Διαδικτύου, και φυσικά τη μάστιγα της παραπληροφόρησης, δεν έχουν συμβεί πολλά για την προώθηση και την ουσιαστική θεσμοθέτησή του σε επίπεδο ΕΕ.

Απογοητευτικά, το EMFA, εκτός από τον ορισμό του Μιντιακού Γραμματισμού στο άρθρο 2, αναφέρεται μόνο επιδερμικά στην έννοια του για δεύτερη φορά απλά για σκοπούς ανάθεσης νομικών όρων εντολής στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να θεσπίζει «ανταλλαγή εμπειριών και βέλτιστων πρακτικών στον μιντιακό γραμματισμό, συμπεριλαμβανομένης της προώθησης για την ανάπτυξη και χρήση αποτελεσματικών μέτρων και εργαλείων για την ενίσχυση του».

Εθνικές Πρωτοβουλίες

Ορισμένα κράτη-μέλη διαθέτουν κείμενα πολιτικής και στρατηγικές σε εθνικό επίπεδο που υπερβαίνουν τους στόχους της ΕΕ.

Τις περισσότερες φορές, είναι το πρωτοποριακό έργο των εκπαιδευτικών και μη κερδοσκοπικών οργανισμών εντός και μεταξύ ενός μικρού αριθμού κρατών μελών που χαράσσει το δρόμο προς τα εμπρός για την ευρύτερη Ευρωπαϊκή κοινότητα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, όταν αυτοί οι οργανισμοί ενώνονται, σημειώνονται καινοτομίες. Μία περίπτωση είναι το Media & Learning Association, που ιδρύθηκε το 2012, το οποίο προωθεί τη χρήση των μέσων ενημέρωσης ως τρόπο ενίσχυσης της καινοτομίας και της δημιουργικότητας στη διδασκαλία και τη μάθηση σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Με έδρα το Βέλγιο και με εξήντα μέλη και συνεργασίες στις ΗΠΑ και την Αυστραλία, το M&L Association επιδιώκει την οικοδόμηση μαθησιακών κοινοτήτων και προγραμμάτων.

Στη **Σουηδία**, όπου υπάρχει μακρά παράδοση στη διασφάλιση της ελευθερίας του Τύπου και της ελευθερίας της έκφρασης τόσο με ειδική νομοθεσία για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων όσο και με μια σειρά άλλων εγγράφων πολιτικής, η Σουηδική Υπηρεσία για τα ΜΜΕ, που ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 2024 με τη συγχώνευση του Σουηδικού Συμβουλίου Μέσων Ενημέρωσης και της Σουηδικής Αρχής Τύπου και Ραδιοτηλεοπτικών Μεταδόσεων, έχει ρητά επιφορτιστεί με το καθήκον να συντονίζει τις εθνικές προσπάθειες για την ενίσχυση της παιδείας στα μέσα ενημέρωσης και στην πληροφόρηση στο γενικό πληθυσμό. Μεταξύ άλλων καθηκόντων που ανατίθενται σε αυτόν τον οργανισμό είναι το καθήκον προώθησης της ελευθερίας της έκφρασης, της διαφορετικότητας στην αγορά των μέσων ενημέρωσης, καθώς και της *ενδυνάμωσης των ανηλίκων ως συνειδητοποιημένων χρηστών των μέσων ενημέρωσης*.

Η **Φινλανδία** επίσης έχει μια μοναδική, περιεκτική προσέγγιση για την εκπαίδευση και τον γραμματισμό στα μέσα επικοινωνίας, η οποία υποστηρίζεται και προωθείται από κατευθυντήριες γραμμές εθνικής πολιτικής. Το έγγραφο πολιτικής «Γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας στη Φινλανδία. Η εθνική εκπαιδευτική πολιτική στα μέσα ενημέρωσης» που εκπονήθηκε το 2019 σε συνεργασία μεταξύ του Εθνικού Οπτικοακουστικού Ινστιτούτου (KAVI) και του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού στοχεύει σε ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερομένων που εμπλέκονται στην προώθηση, την υποστήριξη, την έρευνα και την πρακτική των γνώσεων στα μέσα επικοινωνίας και της εκπαίδευσης στα μέσα, και αναγνωρίζει τον μιντιακό γραμματισμό ως σημαντικό στοιχείο

των δεξιοτήτων του πολίτη. Η KAVI έχει καταστατικό καθήκον να προωθή την εκπαίδευση στα μέσα ενημέρωσης στη Φινλανδία. Το 2023, αντανakλώντας ανησυχίες σχετικά με την αυξανόμενη σημασία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ως πηγής πληροφόρησης, τη σταδιακή απώλεια εμπιστοσύνης στη δημοσιογραφία και άλλους θεσμούς, τις εκστρατείες παραπληροφόρησης μεγάλης κλίμακας και τη διάδοση θεωριών συνωμοσίας, η αρμοδιότητα της KAVI επεκτάθηκε ώστε να συμπεριλάβει υποστήριξη της δημοκρατίας και της κοινωνικής ανθεκτικότητας.

Στην **Ολλανδία**, ήδη από το 2008, το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού και Επιστήμης ίδρυσε το Ολλανδικό Δίκτυο Γραμματισμού στα MME («*Netwerk Mediawijsheid*») το οποίο τώρα αποτελείται από περισσότερους από χίλιους οργανισμούς που είναι αφοσιωμένοι στον μιντιακό γραμματισμό. Το δίκτυο περιλαμβάνει βιβλιοθήκες, πολιτιστικά ιδρύματα, εκπαιδευτές, προγραμματιστές εκπαιδευτικού υλικού, εκπαιδευτικούς εκδότες, ερευνητικά ινστιτούτα, εταιρείες πληροφορικής, παραγωγούς και πλατφόρμες μέσων ενημέρωσης, εκπαιδευτικά ιδρύματα και οργανισμούς φροντίδας και πρόνοιας.

Διαχειριζόμενο από πέντε βασικούς εταίρους του δικτύου, μεταξύ των οποίων ο Ολλανδικός Δημόσιος Ραδιοτηλεοπτικός Οργανισμός και η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας, το δίκτυο δεσμεύεται να εργαστεί για ένα μέλλον «όπου όλοι είναι - ή βρίσκονται σε καλό δρόμο για να γίνουν - μορφωμένοι στα μέσα επικοινωνίας» με ολόκληρο το κοινωνικό φάσμα να θεωρείται ομάδα-στόχος, από εφήβους έως ενήλικες μέχρι συγκεκριμένες ευάλωτες ομάδες.

Όσον αφορά τους εφήβους «...μετά την ολοκλήρωση του γυμνασίου, του λυκείου και, ενδεχομένως, της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, θα έχουν τις απαραίτητες δεξιότητες για να ζουν και να εργάζονται έχοντας αποκτήσει μιντιακή παιδεία. Θα έχουν κίνητρο να συνεχίσουν να αναπτύσσουν αυτές τις δεξιότητες κατά τη διάρκεια της ζωής τους».

Τέλος, στο **Βέλγιο (Φλάνδρα)** ένας από τους μαθησιακούς στόχους της τυπικής εκπαίδευσης είναι η κριτική αξιολόγηση περιεχομένου που ορίζεται ως προς την υπεύθυνη, κριτική και ηθική αντιμετώπιση των ψηφιακών και μη ψηφιακών μέσων και πληροφοριών. Για το σκοπό αυτό, η *Mediawijs* - η Φλαμανδική Γνωσιακή Βάση για τον Ψηφιακό και Μιντιακό Γραμματισμό της φλαμανδικής κυβέρνησης - αναπτύσσει εργαλεία πολιτικής και λευκές βίβλους, βοηθά τις τοπικές αρχές στη δημιουργία μιας πολιτικής παιδείας στα μέσα επικοινωνίας και είναι εξέχων εταίρος σε αρκετούς κοινωνικούς οργανισμούς και ενώσεις.

Η Παρουσίαση

Ο στόχος της παρουσίασης ήταν πολύ απλός. Σε περίπου 50-60 λεπτά και μέσα από 90 διαφάνειες (σελίδα 29 στο αγγλικό κείμενο), με τρόπο που περιλαμβάνει ερωτήσεις που απαιτούσαν ανάταση του χεριού, εισήγαγε τη Δημοσιογραφία και εξήγησε τον ρόλο της Δημοσιογραφίας στην παροχή ειδήσεων που είναι προς το δημόσιο συμφέρον. Στη συνέχεια διαχώρισε τη Δημοσιογραφία από τον κατακλυσμό κυρίως μη δημοσιογραφικού περιεχομένου που καταναλώνουν οι μαθητές στην καθημερινή τους ψηφιακή πρόσληψη.

Για να γίνει αυτό, διερεύνησε την έννοια του τι είναι Είδηση, το φάσμα των ειδήσεων από αθλητικά και ψυχαγωγικά έως πολιτικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά θέματα. Επισήμανε ειδήσεις που είναι αποτέλεσμα της ερευνητικής δημοσιογραφίας και τόνισε τους κινδύνους για τους δημοσιογράφους που επιδιώκουν αυτού του είδους την εργασία δημόσιου συμφέροντος. Ωστόσο, επεσήμανε επίσης την ύπαρξη κακής δημοσιογραφίας, του τύπου που είναι ρηχή, σεξιστική, ρατσιστική, προπαγανδιστική και εκμεταλλευτική και τη διαχώρισε από τις ειδήσεις που παράγονται με έναν μηχανισμό υποστήριξης που περιλαμβάνει κώδικες δεοντολογίας και αυτορρύθμισης μέχρι επαλήθευσης στοιχείων και ισχυροποιημένες διαδικασίες αρχισυνταξίας/συντακτικής εποπτείας.

Στη συνέχεια, η παρουσίαση εξέτασε τον αυξανόμενο αντίκτυπο των δημιουργών περιεχομένου και πώς ακόμη και το πιο καλοπροαίρετο και καλύτερα παραγόμενο περιεχόμενο στερείται των συντακτικών διαδικασιών που υπάρχουν στις αίθουσες σύνταξης (newsroom).

Στη συνέχεια εξήγησε ότι τόσο η Δημοσιογραφία όσο και η Δημιουργία Περιεχομένου αναπόφευκτα συνυπάρχουν - συχνά άβολα - σε πολύ μεγάλες διαδικτυακές πλατφόρμες. Εδώ οι μαθητές ρωτήθηκαν –με ανάταση των χεριών– σε ποιες πλατφόρμες αναζητούσαν νέα ή περιεχόμενο. Ενθαρρύνθηκαν να μοιραστούν πόσο χρόνο αφιέρωσαν σε πλατφόρμες, σε ποια μορφή προτιμούσαν το περιεχόμενό τους, ρωτήθηκαν αν διάβαζαν άρθρα μεγάλης διάρκειας, αν ένιωθαν ότι εμπιστεύονταν αυτό που καταλάωναν και αν όχι αν έλεγχαν πληροφορίες που είχαν ενώπιόν τους. Η παρουσίαση εξήγησε την έννοια της παραπληροφόρησης, επεξεργάζοντας παραδείγματα για το τι επιπτώσεις έχει αυτή σε μια κοινωνία κυρίως κατά τη διάρκεια εκλογών και την αξία του ελέγχου/επαλήθευσης των γεγονότων (fact-checking).

Στους μαθητές παρουσιάστηκε επίσης ένα σύντομο βίντεο που παρήχθη από το News Literacy Project στις Ηνωμένες Πολιτείες για μια τελειόφοιτη μαθήτρια σε Λύκειο στην Coraopolis της Πενσυλβάνια, της οποίας η δημοσιογραφική δουλειά

στο σχολείο της χάρισε το βραβείο Gwen Ifill για τη μαθήτριά της χρονιάς για το 2024. Η φοιτήτρια μοιράζεται τις σκέψεις της σχετικά με την αξία της σωστής ενημέρωσης, την ανάγκη συμμετοχής δια της ψήφου και την αξία της δημοσιογραφίας που ήλπιζε να σπουδάσει στο πανεπιστήμιο.¹⁶

Στο τέλος της παρουσίασης, οι μαθητές ενθαρρύνθηκαν **να είναι προκατειλημμένοι προς την αλήθεια, προς τα γεγονότα και προς την ακρίβεια και τη δικαιοσύνη**. Ενθαρρύνθηκαν να σχηματίσουν τη γνώμη τους με βάση τα γεγονότα και να προσπαθήσουν να επιβραδύνουν και να γίνουν πιο επιλεκτικοί με αυτό που επιλέγουν να κάνουν κλικ και να διαβάσουν ή να παρακολουθήσουν. Στους μαθητές δόθηκαν αυτοκόλλητα (σελίδα 76 στο αγγλικό κείμενο) που τους ενθάρρυναν να ανακρίνουν τι διάβαζαν και να αφιερώνουν χρόνο μόνο για αυτά που αξίζει να διαβάσουν και να παρακολουθήσουν.

Στα τρία Πανεπιστήμια η παρουσίαση τροποποιήθηκε ελαφρώς καθώς απευθυνόταν σε δευτεροετείς φοιτητές στη δημοσιογραφία, (στην παραγωγή μέσων και στην επικοινωνία) που προσεγγίστηκαν ως μελλοντικοί επαγγελματίες των μέσων ενημέρωσης. Ο στόχος ήταν να γίνει μια ανταλλαγή σκέψεων και να κατανοήσουμε τη δική τους προοπτική σχετικά με τις υπό συζήτηση έννοιες.

Συνολικά, στις παρουσιάσεις συμμετείχαν 578 μαθητές και 44 καθηγητές σε οκτώ σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (δημόσια και ιδιωτικά) και 40 φοιτητές και 3 καθηγητές σε τρία πανεπιστήμια (δημόσια και ιδιωτικά).

Έμμεσα μέσω αυτής της πιλοτικής φάσης το IMME προσπάθησε όχι μόνο να κάνει τους μαθητές να εκτιμήσουν την καλή δημοσιογραφία και τους καλούς δημοσιογράφους και να τους βοηθήσει να τους αναζητήσουν, αλλά και δυναμικά να θεωρήσουν τη δημοσιογραφία ως πεδίο μελλοντικών σπουδών.

16. <https://www.youtube.com/watch?v=BvD-v09k1hA>

Ευρήματα

Η εργασία προσεγγίστηκε με την πεποίθηση ότι η πρόσωπο-με-πρόσωπο αλληλεπίδραση με τους μαθητές σε ένα σχετικά χαλαρό περιβάλλον επιτρέπει πιο γνήσιες απαντήσεις από ό,τι ερωτηματολόγια που συμπληρώνουν. Αν και σε πολλές τάξεις οι μαθητές ήταν αρχικά διστακτικοί, καθώς προχωρούσε η παρουσίαση και κάποιο από το οπτικό υλικό προκάλεσε το ενδιαφέρον τους, ανταποκρίθηκαν απροσδόκητα θετικά και αρκετοί προσέφεραν εθελοντικά τις απόψεις, τις προτιμήσεις και τις ανησυχίες τους.

Παρακάτω μερικές από τις προσωπικές παρατηρήσεις του συγγραφέα κατά τη διάρκεια αυτών των παρουσιάσεων:

- Οι μαθητές δεν βλέπουν τις Ειδήσεις ως κάτι που πρέπει να ακολουθήσουν. Συγγέουν τις Ειδήσεις με άλλο περιεχόμενο μη-ειδησεογραφικό που συναντούν στην καθημερινή τους πρόσληψη και βλέπουν αυτό που επιλέγουν ή καταλήγουν να αλληλεπιδρούν με αυτό ως πληροφορίες που είναι ενδιαφέρουσες ή «διασκεδαστικές να γνωρίζουν», όχι ως πληροφορίες «που πρέπει να γνωρίζουν».

“Διασκεδαστικό να γνωρίζεις” ή “χρήσιμο να γνωρίζεις” είναι ο τρόπος τους να αποφασίζουν τι θα εξερευνήσουν, αλλά δεν υπάρχει πραγματική αίσθηση να θέλουν να μάθουν τι συμβαίνει στον κόσμο ή στη χώρα τους σε οποιοδήποτε δεδομένο, χρονικά, σημείο. Σπάνια ξεκινούν με την πρόθεση να έχουν πρόσβαση σε ένα συγκεκριμένο ειδησεογραφικό μέσο. Αν κάτι φαίνεται ενδιαφέρον, σταματούν, κάνουν κλικ και διαβάζουν ή παρακολουθούν. Υπάρχει η αντίληψη ότι αν κάτι είναι σημαντικό θα εμφανίζεται σε κάθε περίπτωση στη ροή τους, οπότε δεν υπάρχει διάθεση να το ψάξουν.

- Το παγκόσμιο, το εθνικό, το τοπικό και το προσωπικό εμφανίζονται και εξαφανίζονται από το πεδίο τους με την ίδια ταχύτητα. Σε πολλές περιπτώσεις, το έναυσμα και η προσοχή τους σε παγκόσμιο, εθνικό ή τοπικό επίπεδο έρχεται μέσω της προσωπικής ανάρτησης (φίλου ή δημιουργού περιεχομένου) που ανταποκρίνεται σε ένα γεγονός και όχι μέσω οποιασδήποτε ανάρτησης ειδήσεων σχετικά με το γεγονός. Όμως όταν συμβεί κάτι συνταραχτικά σημαντικό, θα ψάξουν να βρουν πληροφορίες σε ειδησεογραφικούς ιστότοπους.
- Οι εκπαιδευτικοί ήταν πρόθυμοι να διευθετήσουν περισσότερες παρουσιάσεις για τον ειδησεογραφικό γραμματισμό. Κάποιοι είχαν προσπαθήσει να θίξουν ζητήματα που τονίζουν οι παρουσιάσεις στα δικά τους μαθήματα, αλλά δεν

τους προσφέρεται η ευκαιρία, το πλαίσιο ή ο χρόνος να το κάνουν. Όλοι οι δάσκαλοι συμφωνούν γενικά ότι παρουσιάσεις αυτού του τύπου θα πρέπει να γίνουν μόνιμο στοιχείο του μαθήματος. Ενθαρρύνθηκαν επίσης πολύ από τον βαθμό ενδιαφέροντος που έδειξαν οι μαθητές τους και πιστεύουν ότι θα ήταν θετικοί σε παρόμοιες ή σχετικές ενέργειες.

- Μερικές φορές, είχαμε την αίσθηση ότι οι δάσκαλοι ένιωθαν χαμένοι αντιμέτωποι με μαθητές που εκτίθενται σε ένα τεράστιο, αδόμητο και μη διαχειρίσιμο σύνολο πληροφοριών στο πλαίσιο του ψηφιακού τρόπου ζωής στον οποίο δραστηριοποιούνται. Οι πληροφορίες στις οποίες εκτίθενται οι μαθητές μπορεί συχνά να έχουν αξία, αλλά ως επί το πλείστον ανταγωνίζονται και σίγουρα αποσπούν την προσοχή από τις γνώσεις και τις πληροφορίες που παρέχονται στο πλαίσιο της εκπαίδευσης. Ορισμένοι δάσκαλοι παραδέχθηκαν την απουσία δεξιοτήτων για να αντιμετωπίσουν τη νέα, κυριαρχούσα ψηφιακή κατάσταση.
- Οι περισσότεροι δάσκαλοι δυσκολεύονται να αντεπεξέλθουν στα καθημερινά τους καθήκοντα στο πρόγραμμα σπουδών, γεγονός που δεν επιτρέπει την ευελιξία εισαγωγής, τουλάχιστον με δομημένο και μεθοδικό τρόπο, στοιχείων Μιντιακού Γραμματισμού που θεωρούνται σημαντικά, πολύ λιγότερο δε στοιχείων Ειδησεογραφικού Γραμματισμού.
- Οι μαθητές έχουν σχεδόν μηδενική επαφή με έντυπες εφημερίδες, αν και αναγνωρίζουν τις διαδικτυακές παρουσίες ορισμένων τοπικών εφημερίδων καθώς και τις διαδικτυακές παρουσίες βασικών ειδησεογραφικών οργανισμών τόσο εθνικών όσο και διεθνών.
- Σχεδόν όλοι οι μαθητές αξιολογούν το Instagram και το Tik Tok ως τις βασικές πηγές πληροφοριών τους, ακολουθούμενο από το YouTube, το Facebook και το X. Ένας απρόσμενος αριθμός μαθητών ακούει podcasts για θέματα που τους ενδιαφέρουν.
- Ένας σημαντικός αριθμός μαθητών ήταν κυνικά ωμός για τα μέσα ενημέρωσης και τους δημοσιογράφους, εκφράζοντας έλλειψη εμπιστοσύνης (η οποία ήταν ασαφές εάν μπορεί ή όχι να είναι αποτέλεσμα προσωπικής εμπειρίας). Σε δυο ξεχωριστές περιπτώσεις οι μαθητές ρώτησαν πολύ διορατικά «Ποιος ελέγχει τους fact-checkers;».
- Ταυτόχρονα, πολλοί μαθητές προβληματίζονται από τον κατακλυσμό των πληροφοριών και οι ίδιοι δυσκολεύονται να μάθουν τι είναι αλήθεια και τι μπορεί να είναι ψευδές. Η φράση «ψευδείς ειδήσεις» είναι μέρος του λεξιλογίου τους και την χρησιμοποιούν συχνά και αβίαστα.
- Οι μαθητές είναι εξοικειωμένοι με τη φράση “θεωρίες συνωμοσίας” και ισχυρίζονται ότι τις συναντούν στην καθημερινότητά τους και αποδέχονται

την παρουσία τους ως μέρος του τρόπου που έχουν τα πράγματα. Μπορεί να μην τις πιστεύουν, αλλά δεν είναι ξεκάθαρο τι δημιουργεί η επαφή με αυτές στην εκτίμησή τους για οτιδήποτε άλλο συναντούν καθώς περιηγούνται ειδησεογραφικά.

- Οι μαθητές απαντούν με βεβαιότητα σχετικά με την εγκυρότητα των επιλεγμένων δημιουργών περιεχομένου που ακολουθούν και τείνουν να τους θεωρούν ως πηγές ειδήσεων.
- Το βίντεο συνοδευόμενο από κείμενο ήταν μακράν η πιο δημοφιλής επιλογή της προτιμώμενης μιντιακής κατανάλωσής τους. Οι θετικές απαντήσεις για μακροσκελή ανάγνωση ήταν σπάνιες, πολύ λίγοι την επιλέγουν - οι περισσότεροι μόνο όταν έπρεπε (π.χ. για σχολική εργασία).
- Οι μαθητές περνούν από 3 έως 6 ώρες την ημέρα στο τηλέφωνο ή το tablet τους, πολύ περισσότερες τις ημέρες που δεν είναι στο σχολείο. Πολύ λίγοι ξόδεψαν λιγότερο από 1 ώρα και πολύ λίγοι ξεπέρασαν τις 6 ώρες.
- Ο τρόπος για να προσεγγίσουμε τους μαθητές της ηλικιακής κατηγορίας που συναντήσαμε ήταν να κάνουμε έκκληση στη δική τους αίσθηση αυτοεκτίμησης. Πόσο καλύτερα θα ένιωθαν αν ήταν «ενημερωμένοι», γνωρίζοντας τα γεγονότα και την αλήθεια πίσω από τα πράγματα που συζητούσαν οι κοινωνικές τους ομάδες και στην δυνατότητα τους, εάν ήταν καλά ενημερωμένοι, να διορθώσουν αυτούς που μπορεί να προσπαθούσαν να τους ξεγελάσουν.
- Ο Κύπριος δημιουργός περιεχομένου που εξασφάλισε την εκλογή του στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 2024 ήταν γνωστός σε όλους τους μαθητές. Μπορεί να ειπωθεί ότι είναι η μόνη φορά που ένας πολιτικός - εκτός των Πρόεδρων του κράτους - έχει γίνει - σε τόσο σύντομο μάλιστα χρονικό διάστημα - τόσο οικείος σε αυτή την ηλικιακή ομάδα. Η σύνδεση του εν λόγω πολιτικού με τον ιδιοκτήτη της πλατφόρμας μέσω κοινωνικής δικτύωσης X και η συνεχής παρουσία του σε διάφορες άλλες πλατφόρμες δημιούργησε εξοικείωση η οποία συνοδεύεται όμως και με μια αναγνώριση της γραφικότητας του η οποία προκαλούσε και ένα βαθμό περιφρόνησης.

Εισηγήσεις

- Το κράτος θα πρέπει να ξεκινήσει μια διαδικασία διαβούλευσης αναζητώντας και την στήριξη εμπειρογνομόνων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο της Ευρώπης και κορυφαίους ενδιαφερόμενους φορείς σε βασικά κράτη-μέλη της ΕΕ που έχουν ενσωματώσει το μιντιακό γραμματισμό στο εκπαιδευτικό τους σύστημα, με στόχο τον σχεδιασμό μιας στρατηγικής και σχεδίου δράσης για την εισαγωγή του Ειδησεογραφικού Γραμματισμού στο κυπριακό σχολικό σύστημα. Αυτό εξυπακούει την ανάπτυξη και δοκιμή διδακτικών ενοτήτων.
- Αν και υπάρχει ένας βαθμός συνεργασίας μεταξύ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και της Αρχής Ραδιοτηλεόρασης και συσσωρευμένη γνώση και εμπειρία, θα πρέπει να προσδιοριστεί μια εξειδικευμένη εθνική αρχή η οποία θα πρέπει να καθοδηγεί και να είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή της στρατηγικής και την παραγωγή του υλικού που θα απαιτηθεί.
- Το σχέδιο δράσης πρέπει να περιλαμβάνει μια εκστρατεία που θα ενθαρρύνει την εκτίμηση του ρόλου που διαδραματίζουν τα ελεύθερα μέσα ενημέρωσης και η καλή δημοσιογραφία στη δημοκρατία.
- Πριν από την εκπόνηση της στρατηγικής θα πρέπει να διεξάγονται έρευνες αξιολόγησης αναγκών για να εκτιμηθούν οι αντιλήψεις μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών.
- Το Ινστιτούτο θα διενεργήσει μια παγκύπρια έρευνα που θα επιδιώξει να κατανοήσει πώς ένα συγκεκριμένο τμήμα της Generation Z [το πεδίο 14-18 που γεννήθηκαν μεταξύ 2010 και 2006] αλληλοεπιδρά με τα μέσα και τις επιγραμματικές πλατφόρμες, πώς καταναλώνει ειδήσεις και ποιες είναι οι προτιμώμενες πηγές ενημέρωσης τους.
- Το σχέδιο δράσης της στρατηγικής πρέπει να μεταφέρει τους μαθητές στην αίθουσα σύνταξης (newsroom). Να τους κάνει να εκτιμήσουν την πολυπλοκότητα της συλλογής ειδήσεων, τη σοβαρότητα των διαδικασιών σύνταξης καθώς και τον κόπο της παραγωγής τους.
- Αναγνώριση των εκπαιδευτικών που είχαν ήδη κάποια επαφή με τον Μιντιακό Γραμματισμό, δημιουργία μιας βάσης δεδομένων, επαφής και αξιολόγησης για το πώς μπορούν να αξιοποιηθούν καλύτερα στο μέλλον.

- Διοργάνωση Συνεδρίων Μιντιακού Γραμματισμού για Διευθυντές και στη συνέχεια επέκτασή του σε καθηγητές Ελληνικών, Αγγλικών, Λογοτεχνίας και κοινωνικών επιστημών.
- Οι δημοσιογραφικές λέσχες/ομίλοι στα σχολεία μειώθηκαν με τα χρόνια. Θα πρέπει να επανέλθουν μέσω της προώθησης κοινής διαδικτυακής δημοσιογραφικής εργασίας.
- Το Ινστιτούτο θα έχει ως στόχο τη συγκέντρωση κεφαλαίων για την ανάπτυξη του υλικού και την επίβλεψη της παραγωγής ενός σύντομου βίντεο 5-λεπτών στα ελληνικά και αγγλικά για σχολική χρήση - το οποίο θα περιλαμβάνει στοιχεία της παρουσιάσής που εκπονήθηκε μέσα από αυτό το έργο.
- Το Ινστιτούτο θα αναπτύξει δύο πρόσθετες παρουσιάσεις 45 λεπτών που θα συμπληρώσουν τα παραπάνω γενικά σχετικά με τον αλφαριθμητικό των ειδήσεων: Μία για την επαλήθευση δεδομένων και μία για την ερευνητική δημοσιογραφία. Αυτές θα επιδιωχθούν ως συνεργασίες με το Μεσογειακό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων MedDMO, το FactCheck Cyprus και το Κυπριακό Δίκτυο Ερευνητικής Δημοσιογραφίας CIREN.
- Αυτό το έργο επικεντρώθηκε αποκλειστικά στον Ειδησεογραφικό Γραμματισμό για νέους, αλλά είναι σαφές ότι οποιαδήποτε στρατηγική θα ήταν χρήσιμη για την αντιμετώπιση περισσότερων ομάδων, από πολύ μικρότερες ηλικίες, αλλά και των ενηλίκων και των ηλικιωμένων πληθυσμών. Το να απευθυνθούμε στους ηλικιωμένους που έχουν καλύτερη αίσθηση της δημοσιογραφίας παλαιού τύπου μπορεί να είναι ευκολότερο, αλλά το εμπόδιο για την προσέγγιση αυτού του κοινού θα είναι η απουσία ενός άμεσα διαθέσιμου δικτύου όπως τα σχολεία για αποτελεσματικό προγραμματισμό.

Κάποιες τελευταίες λέξεις για τον Ειδησεογραφικό Γραμματισμό

Η απλή και βασική αρχή που διέπει την όλη λογική αυτής της προσπάθειας είναι ότι για να έχουν την δυνατότητα οι πολίτες να εντοπίζουν την παραπληροφόρηση θα πρέπει να μπορούν πρώτα να αναπτύξουν εκτίμηση για την ποιοτική πληροφόρηση και, κατ' επέκταση, την ποιοτική δημοσιογραφία.

Η δημοσιογραφία, αυτή που λειτουργεί προς το δημόσιο συμφέρον, αυτή που ρίχνει φως στις ενέργειες των ισχυρών, χρειάζεται κοινωνίες με παιδεία στις ειδήσεις για να διεκπεραιώσει το έργο της και να εκπληρώσει ένα βασικό της καθήκον, συχνά ξεχασμένο: να προστατεύσει και να βελτιώσει τη δημοκρατία.

Παρά τη σοβαρή και άνευ προηγουμένου πίεση που έχει υποστεί το είδος αυτό της δημοσιογραφίας την τελευταία δεκαετία, έχει επίσης δείξει εκπληκτική ανθεκτικότητα, έχει κατορθώσει να αναζωογονηθεί και να διακλαδιστεί σε νέες, ανεξάρτητες και εξειδικευμένες εκφάνσεις, αγκαλιάζοντας νέες τεχνολογίες και μεθοδολογίες, διατηρώντας παράλληλα τα υψηλότερα επαγγελματικά και δεοντολογικά πρότυπα.

Αν και αυτό προσφέρει ελπίδα, ο εκκωφαντικός θόρυβος της νέας μας ψηφιακής διαβίωσης τείνει να επισκιάσει την παραγωγή της δημοσιογραφίας και να μετριάσει την προβολή και την απήχηση που της αξίζει. Η σωστή, ποιοτική δημοσιογραφία παραμένει συνεχώς υπό απειλή, επειδή όσοι δεν τη θέλουν κατάφεραν να αυξήσουν τη δική τους επικοινωνιακή προβολή και να διευρύνουν την εμβέλειά τους, συγκεντρώνοντας αναπόφευκτα περισσότερη δύναμη.

Γι' αυτό ακριβώς περισσότεροι άνθρωποι, ειδικά οι νέοι, πρέπει να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν τον σκοπό και την αξία της δημοσιογραφίας. Όπως οι ενήλικες έτσι και οι νέοι, μερικές φορές προτιμούν και αναζητούν πληροφορίες που επιβεβαιώνουν τις δικές τους προκατειλημμένες απόψεις και τείνουν να απορρίπτουν στοιχεία που δεν συμπίπτουν με την ήδη διαμορφωμένη γνώμη τους.

Ο Ειδησεογραφικός Γραμματισμός μπορεί να τους βοηθήσει να ξεφύγουν από αυτή την παγίδα και να τους ενθαρρύνει να κάνουν το δύσκολο αλλά σημαντικό άλμα για να επιδιώξουν την αντικειμενική ακρίβεια στη δημοσιογραφία υπερβαίνοντας τα γνωστά τους πλαίσια πληροφόρησης.

Τέλος, συχνά λησμονείται ότι το κράτος έχει θετική υποχρέωση να προωθήσει ελεύθερα και ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης αλλά και να επενδύει σε μια ειδησεογραφικά γραμματισμένη πολιτεία. Κανένα από τα δύο δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς το άλλο.

Κατάλογος Σχολείων

- Λύκειο Κόκκου Β', Λευκωσία
 - Λανίτειο Λύκειο, Λεμεσός
 - Λύκειο Βεργίνας, Λάρνακα
 - The Senior School, Λευκωσία
 - The English School, Λευκωσία
 - The American Academy, Λάρνακα
 - International School of Paphos, Πάφος
 - Med High English School - Λάρνακα
-
- Πανεπιστήμιο Κύπρου
 - Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
 - Πανεπιστήμιο Central Lancashire – Κύπρος

Ευχαριστίες

Ειλικρινείς ευχαριστίες στις Άννα Τσιάρτα, Χριστίνα Σταύρου και Μαριάννα Ιωάννου στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου και στην Αντιγόνη Θεμιστοκλέους στην Αρχή Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου οι οποίες μοιράστηκαν τις γνώσεις και τις σκέψεις τους σε διάφορα στάδια του έργου.

Ευχαριστούμε επίσης τους καθηγητές στα πανεπιστήμια και στα σχολεία που αγκάλιασαν την ιδέα, μας επέτρεψαν να επισκεφτούμε τις τάξεις τους και μοιράστηκαν τις απόψεις τους για τα θέματα που αντιμετωπίζουμε, τόσο πριν όσο και μετά τις παρουσιάσεις. Ευχαριστούμε επίσης τους μαθητές και τους φοιτητές, η συντριπτική πλειονότητα των οποίων ήταν προσεκτικοί και έδειξαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον από ό,τι αναμέναμε, ιδιαίτερα σε εκείνους τους λίγους που στο τέλος των παρουσιάσεων ήρθαν για να κάνουν ουσιαστικές ερωτήσεις ή να μοιραστούν τις σκέψεις τους. Ευχαριστούμε την Ένωση Συντακτών Κύπρου, την Κυπριακή Επιτροπή Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας, το FactCheck Cyprus και το Συμβούλιο Νεολαίας Κύπρου με τους οποίους συναντηθήκαμε και ανταλλάξαμε σκέψεις και οι οποίοι προσέφεραν την υποστήριξή τους για μελλοντικές προσπάθειες που θα αναλάβουμε στον τομέα αυτό.

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τον Γιάννη Ιωάννου για τη σημαντική συμβολή του στο έργο, την Χαρούλα Ματθαίου του Κέντρου Υποστήριξης ΜΚΟ για την επιμέλεια και την υπομονή της κατά την υλοποίησή του, και τα μέλη του Συμβουλίου του IMME για την συνεχή τους στήριξη.

Η εργασία αυτή είναι αφιερωμένη στην μνήμη της Σούλας Χατζηκυριάκου, δημοσιογράφου του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου και μέλος του Συμβουλίου του IMME η οποία απεβίωσε τον Νοέμβριο του 2024.